

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

Aile-İş Kolaylaştırması, Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet: Üniversite Çalışanları Örneği

Family-to-Work Facilitation, Sex and Gender: A Sample of University Employees

Selda COŞKUNER AKTAŞ¹ , Birgül ÇİÇEK¹

¹Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye

ORCID: S.C.A. 0000-0003-4040-2939;
B.Ç. 0000-0002-3985-6637

Corresponding author:

Birgül ÇİÇEK,
Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye
E-mail: birgulaydin@hacettepe.edu.tr

Submitted: 12.04.2020

Revision Requested: 29.07.2020

Last Revision Received: 27.10.2020

Accepted: 11.11.2020

Published Online: 28.01.2021

Citation: Coskuner Aktas, S., & Cicek, B. (2021). Aile-iş kolaylaştırması, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet: Üniversite çalışanları örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, 63, 317-338.
<https://doi.org/10.26650/JECS2020-0044>

ÖZ

İş ve aile ilişkisini inceleyen çalışmalarda bu iki alanın birbirine müdahalesini kabul eden çalışmalar ağırlık taşımasına rağmen, iş ve ailenin birbirine olumlu etkilerinin incelendiği çalışmalar da literatürde yer edinmeyi başarmıştır. Bu çalışma, çalışan ebeveynlerin, çocukların bakımı ve çocuklarla ilgili konular ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumlarının aile-iş kolaylaştırması üzerindeki etkisinin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi amacını taşımaktadır. Ankara'da iki büyük devlet üniversitesinde çalışan, evli ve çocuk sahibi olan personel (n=447) ile yürütülen çalışmada tüm değişkenler açısından kadınların aile-iş kolaylaştırmasını erkeklerden daha fazla yaşadıklarını göstermiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre kadınların aile-iş kolaylaştırması ile zaman esaslı ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması, erkeklerden daha yüksektir. Bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda ve ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu ile aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda büyük ölçüde eşinin sorumlu olduğunu belirten kadınların zaman esaslı aile-iş kolaylaştırması ile eşiyile hemen hemen eşit olarak sorumlu olduğunu belirten kadınların psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması, erkeklerden daha yüksektir. Ev içi faaliyetlerden büyük ölçüde yardımcıının sorumlu olduğunu belirten kadınların aile-iş kolaylaştırması ile psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması, erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulgular cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve sınırlı literatür çerçevesinde tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile-iş kolaylaştırması, cinsiyet, toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

Challenging the assumption that work and family are incompatible, a growing number of studies have focused on the positive relationships between these two roles. The exploratory study described in this paper aimed to examine whether family characteristics (i.e., taking responsibility for childcare, child-related issues, and household chores) are associated

with family-to-work facilitation (FWF). Using data from two major state universities in Ankara (n = 447), we examined the family-to-work-facilitation of full-time employees (both male and female) with children. The findings of the study indicate that women experience FWF more than men, considering all the independent variables. Moreover, FWF (including time and psychology-based FWF) was higher for women than that of men. The relationship between FWF and taking responsibility for childcare, children, and household chores was found to be statistically significant by sex. The time and psychology-based FWF of women who stated that "their husbands were largely responsible" for childcare and child-related matters were higher than those of men. Furthermore, the psychology-based FWF of women who stated that "they and their husbands were equally responsible" for childcare and child-related matters were higher than that of males who gave the same answer. The women who hired help for household tasks had more FWF and psychological-based FWF than men. The findings are discussed within the framework of sex, gender, and the limited related literature, and directions for future research are suggested.

Keywords: Family-to-work facilitation, sex, gender

EXTENDED ABSTRACT

Although the notion of conflict between work and family pervades the literature, researchers have recently begun to accept the positive or beneficial aspects of combining work and family roles (Beutell & Schner, 2014). In other words, although conflicts are likely when employees try to strike a balance between family and work commitments, it is also possible that their involvement in their families and work roles will bring positive results to their lives (Grzywacz & Bass, 2003). Facilitation occurs when engaging with one area of life brings benefits that improve the functioning of another (Wayne, Musisca, & Fleeson, 2004, p. 109). Participation in the home (or work) becomes easy thanks to the experiences, skills, and opportunities gained and developed at work (or at home) through work and family facilitation (Frone, 2003). Individuals may experience different types of facilitation in parallel with different types of conflict: time, energy, and psychological-based facilitation. Time-based facilitation occurs when the time devoted to one role encourages or facilitates the effective management and use of the time devoted to another role. Energy-based facilitation occurs when the energy obtained in one role makes it easier to meet the needs of another role. Finally, psychological facilitation refers to the ability to place issues related to one role in perspective through another role, making it easier to fulfill the requirements of the first role (van Steenbergen, Ellemers, & Moojaart, 2007).

In this study, the idea that the family facilitates one's work life is examined. The antecedents of family-to-work facilitation (FWF) include taking responsibility for childcare, child-related issues, and household chores. In this context, this study differs from previous ones because the antecedents related to the effect of FWF have been examined within the framework of "sharing of responsibilities" at home.

The simple random sampling method was used in this study, in which the effects of taking responsibility for childcare, child-related issues, and household chores on FWF were evaluated in terms of both sex and gender. The sample consists of a total of 447 university staff who were both married and had children. The data were collected through a questionnaire consisting of two sections. The first section contains questions regarding demographic information (sex, age, educational status, spouse's employment status, and the number and age of children), childcare, child-related issues, and household chores. In the second section, the work and family relationship scale developed by van Steenbergen et al. (2007) was employed, particularly the FWF items. These items consist of nine statements with three dimensions (time, energy, and psychology-based FWF).

The data for this research were evaluated using the SPSS 21 program. Demographic and descriptive information about the participants is presented via descriptive statistics such as frequency, percent-

age, average, and standard deviation. To test the hypotheses, two-sample t-test were conducted. The results obtained from the analyses were evaluated at a 95% confidence interval and $\alpha = 0.05$ significance level.

In the study, most of the participants were male with a master's/doctorate degree, and they predominantly worked as full-time administrative employees. In addition, the average age of the participants was determined as $\bar{X} = 40.2 \pm 7.2$, the number of children was $\bar{X} = 1.8 \pm 0.5$, and the average age of the youngest child was $\bar{X} = 7.5 \pm 5.2$.

According to the results of the study, women's FWF, as well as their time- and psychology-based FWF, was higher than that of men. The relationship between taking responsibility for childcare and child-related issues and FWF, as well as the relationship between taking responsibility for household chores and FWF, differed by gender. The time-based FWF of people whose spouses were largely responsible for childcare and child-related issues was higher for women than men. Furthermore, the psychology-based FWF of those who felt almost equal to their spouses in childcare and child-related issues was higher for women than men. Finally, the FWF and psychology-based FWF with hired help at home were higher for women than men. In the paper, the findings are discussed within the framework of sex, gender, and the limited related literature, and directions for future research are suggested.

1. Giriş

Toplumsal roller tüm bireylerin yaşamlarında önemli işlevler görür (Clark, 2000). İnsan yaşamı içerisinde büyük rol oynayan iş ve aile rollerinin, bireye yüklediği rol ve bu rollere bağlı talep ve kaynaklar, bu iki alanın karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesini kaçınılmaz kılmıştır. Aile yaşamının iş yaşamından, iş yaşamının da aile yaşamından etkilenmemesi bu nedenle mümkün değildir. İş ve aile arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların kuramsal çerçevesi çoklu roller üzerine inşa edilmiştir ve iş ve aile alanının birbirine müdahalesini inceleyen çalışmalar ağırlık taşımaktadır (Coşkun, 2016). Bu çalışmalarda iş ve aile alanlarının birbiri üzerindeki olumsuz etkileri genellikle *Rol Baskısı Teorisi (Role Strain Theory)* (Goode, 1960) ve *Rol Çatışması (Role Conflict)* (Kahn, Wolfe, Quinn, Snoek ve Rosenthal, 1964) ile desteklenmiştir.

Rol baskısı (Role Strain), rol sorumluluklarını yerine getirmede yaşanan güçlülük, rollere ilişkin taleplerinin karşılanması için gereken kaynakların yetersizliği, rol sorumluluklarını yerine getirmede zaman ve mekan esnekliği olmaması ve bir roldeki sorumlulukların tamamen yerine getirilmesinin diğer rolün sorumluluklarının tamamen yerine getirilmesini zorlaştırması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Goode, 1960, s.483–485). Rol Çatışması (Role conflict) ise, birden fazla rol beklentisinin aynı anda ortaya çıkması nedeniyle birine uymanın, diğer role uymayı zorlaştırmasıdır (Kahn ve ark., 1964, s.19 – 20). İş ve aile çatışması ise “iş ve aile alanları ile ilgili rol beklentilerinin bazı yönleriyle karşılıklı olarak birbirleriyle uyumsuz olduğu bir roller arası çatışma türü”dür (Greenhaus ve Beutell, 1985, s.83).

İş ve aile arasında ağırlıklı olarak birbirine müdahalenin kabul edildiği ana akım çalışmalara alternatif çalışmalar ise çoklu rollerin olumlu etkilerini alanyazına taşımışlardır. Bu çalışmaların kuramsal argümanlarının temelinde *Rol Birikimi Teorisi (Role Accumulation Theory)* (Sieber, 1974) ve *Rol Genişlemesi Yaklaşımı (Role Expansion Approach)* (Marks, 1977) yer almıştır. Rol Birikimi Teorisi’nde, çoklu rollerin sadece rol baskısı yaratabileceği yönüyle ele alınması eleştirilmiş; söz konusu roller arasındaki ilişkinin kazanımlarının da olduğu belirtilmiştir (Sieber, 1974). Sieber’e (1974) göre birden fazla role sahip olmanın rol ayrıcalıkları, genel statü güvenliği, rol gelişimi ve performansı için kaynak yaratması, kişisel gelişim ve ego tatmini olmak üzere dört farklı kazanımı bulunmaktadır. Bireyler, çoklu rollerin kendilerinde kaçınılmaz bir şekilde rol baskısı yaratacağı kabulü yerine; rol sistemlerini çeşitlendirmeye ve genişletmeye motive edilmektedirler. Bu şekilde araştırmalar da rol birikiminin artmasını kolaylaştıran mekanizmalara ve rol birikiminin zihinsel sağlık, sosyal denge ve düzenli sosyal değişim üzerindeki etkilerinin incelenmesine doğrudan yönelebilecektir (Sieber, 1974, s.569).

Rol Genişlemesi Yaklaşımı’nda (Marks, 1977), Rol Baskısı Teorisi’nde belirtilen çoklu rol taleplerinin karşılanması için gereken zaman ve enerjinin yeterli olmaması nedeniyle rol baskısı yaşandığı görüşü, eleştirel bir yaklaşımla ele alınmış ve çoklu rol taleplerinin karşılanması için gereken zaman ve enerjinin, her birey için yetersiz olduğunun her zaman geçerli olmayabileceği; bireyin öncelikle çoklu rollerini deneyimlemesi gerektiği belirtilmiştir Marks’a (1977) göre, çoklu rol taleplerinin karşılanması için gereken zaman ve enerjinin, her birey için yetersiz olduğu baştan kabul edilemez. Bunun için, bireyin öncelikle çoklu rollerini deneyimlemesi gerekir. Birey, rolüne karşı olumlu bir tutum geliştirmişse, rollerinin sorumluluklarını yerine getirmek bireyde yorgunluk yerine, enerji artışı meydana getirebilecektir. Rollerine pozitif katılan birey için enerji ve zaman kaynağı yetersiz değildir (Marks, 1977).

Rol Birikimi Teorisi ve Rol Genişlemesi Yaklaşımı’ndan temel alınarak iş ve aile rollerinin birbirleri üzerindeki olumlu etkileri literatürde *rol zenginleştirme (role enrichment)* (Rothbard, 2001), *pozitif sıçrama (positive spillover)* (Kirchmeyer, 1992), *rol pekiştirme (role reinforcement)*

(Tiedje ve ark., 1990) ve *iş ve aile kolaylaştırması (work-family facilitation)* (Tompson ve Werner, 1997) gibi kavramlarla ifade edilmiştir (Akt. Greenhaus ve Powell, 2006, s.72). İş ve aile kolaylaştırması yakın zamanda ortaya çıkan (Frone, 2003) ve literatürde daha az incelenen kavram olduğundan; bu çalışmada iş ve aile kolaylaştırması kavramı temel alınacaktır.

1.1. İş ve Aile Kolaylaştırması

Çatışma perspektifinin iş ve aile literatürü üzerinde yaygın bir etkisi olmasına rağmen, son çalışmalar iş ve aile rollerini birleştirmenin olumlu ya da yararlı yönünü kabul etmiştir (Beutell ve Schneer, 2014). Kolaylaştırma, bir yaşam alanı ile meşgul olmanın, başka bir yaşam alanının işleyişini geliştiren kazançlar getirmesi olarak tanımlanmaktadır (Wayne ve ark., 2004, s.109). İş ve aile kolaylaştırması ile işte (veya evde) kazanılan ve geliştirilen deneyimler, beceriler ve fırsatlar sayesinde eve (veya işe) katılım kolay hale gelmektedir (Frone, 2003). Diğer bir deyişle, çalışanlar için aile ve iş taahhütleri arasında bir denge kurmaya çalıştıklarında çatışmalar muhtemel olsa da, ailelerine ve iş rollerine katılımlarının hayatlarına olumlu sonuçlar getirmesi de olasıdır (Grzywacz ve Bass, 2003).

Bireyler zaman esaslı, enerji esaslı ve psikolojik esaslı kolaylaştırma olmak üzere farklı çatışma türlerine paralel olarak farklı kolaylaştırma türleri yaşayabilirler. Bir role ayrılan zaman, başka bir role ayrılan zamanı etkili bir şekilde yönetmeyi ve kullanmayı teşvik ettiğinde veya kolaylaştırdığında, zamana dayalı kolaylaştırma yaşanır. Enerji esaslı kolaylaştırma, bir rolde elde edilen enerjinin başka bir rolün gereksinimlerini karşılamayı kolaylaştırdığında gerçekleşir. Son olarak psikolojik kolaylaştırma, bir rolle ilişkili konuları, başka bir rol sayesinde perspektife yerleştirme yeteneğini ifade eder. Bu da ilk rolün gereksinimlerini yerine getirmeyi kolaylaştırır (Van Steenbergen, Ellemers ve Moojaart, 2007).

İş ve aile çatışmasında olduğu gibi iş ve aile kolaylaştırması da, işin aile hayatını kolaylaştırması (iş-aile kolaylaştırması) ve ailenin iş hayatını kolaylaştırması (aile-iş kolaylaştırması) şeklinde çift yönlü bir boyuta sahiptir (Frone, 2003). Alanyazında aileden işe doğru olan kolaylaştırmanın ve işten aileye doğru olan kolaylaştırmanın birbirinden farklı ve kendine özgü öncüllere sahip olduğu belirtilmektedir. Buna göre, aile ile ilgili faktörler, aile-iş kolaylaştırmasının öncüllerini oluştururken; iş ile ilgili faktörler de iş-aile kolaylaştırmasının öncüllerini oluşturmaktadır (Frone, 2003; Grzywacz ve Marks, 2000).

Bu çalışmada ailenin, iş hayatını kolaylaştırdığı aile-kolaylaştırması boyutu incelenmiştir. Literatürde aile ile ilgili öncüllerin aile-iş kolaylaştırması üzerindeki etkilerine odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır (Aryee, Srinivas ve Tan, 2005; Demerouti, Geurts ve Kompier, 2004; Karatepe ve Bekteshi, 2008; Kirchmeyer, 1982). Örneğin Kirchmeyer (1982) çalışmasında, çocuk sahibi çalışanların, çocuk yetiştirme yoluyla nasıl sabırlı olunacağını öğrendikleri için meslektaşlarına daha fazla sabır gösterebildiklerini belirlemiştir. Karatepe ve Bekteshi'nin (2008) çalışmasında, aile alanından kaynaklanan desteğin, çalışanların aile-iş kolaylaştırmasını artırdığı rapor edilmiştir. Aryee ve ark. (2005) çalışmasının sonuçları, aile alanından alınan desteğin kullanılabilirliğinin çalışanlarının aile-iş kolaylaştırmasını artırdığını göstermiştir. Bununla birlikte Demerouti ve ark. (2004), aile-iş kolaylaştırmasının öncüllerinden aileden alınan desteğin, aile-iş kolaylaştırması üzerinde dikkate değer bir etkisinin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Aile ile ilgili öncüllerin aile-iş kolaylaştırması üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmaların oldukça sınırlı olmasından dolayı bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak çalışmada aile-iş kolaylaştırmasının öncülleri; bireylerin aile içerisinde en çok zaman ve enerji harcadıkları dolayısıyla iş yaşamının bu faaliyetlerde sorumluluk alma duru-

mundan daha fazla etkilenmesi öngörülen çocukların bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın daha önce yapılan araştırmalardan sınırlı çalışmalardan farkı ve önemi, aile-iş kolaylaştırmasına etkisi araştırılan aile ile ilgili öncüllerin “sorumluluk paylaşımı” çerçevesinde incelenmiş olmasıdır.

1.2. Aile-iş Kolaylaştırması ve Cinsiyet İlişkisi

Cinsiyet, iş ve aile ilişkilerine “derinden kazanmış” bir etkidir (Eby, Casper, Lockwood, Bordeaux ve Brinley, 2005). Bunun nedeni toplumsal cinsiyet rolü anlayışıdır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal pratiği düzenlemek için kullanılan yollardan biri olarak (Connell, 2019, s.142), kişinin kendi cinsiyet kategorisine uygun tutum ve pratiklerin normatif kavramları ışığında yerleşik davranışı yönetme faaliyetidir (West ve Zimmerman, 1987, s.127). Toplumsal cinsiyet rolü, biyolojik cinsiyete dayalı özelliklerin, kadın ve erkeğin toplum içerisinde kendilerinden beklenen rollerine yansımalarıdır. Bu şekilde kültürel ve sosyal olarak yapılandırılmış toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır (Parsons ve Bales, 1955). Kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün derecesi, her toplumun kendine özgü tarihsel ve kültürel öğelerine göre farklılıklar göstermekle birlikte; her toplumda cinsiyetler arasında, erkeği kamusal alanda etkili kılan; kadını da özel alana hapseden bir görev bölüşümü olduğu yaygın bir kabul görmektedir (Dedeoğlu, 2000). Buna göre erkekten beklenen birincil sorumluluk, evin dışında ücretli bir işte çalışarak maddi ihtiyaçları karşılamak ve evin geçimini sağlamak iken; kadından beklenen birincil sorumluluk, annelik ve ev içi temel faaliyetleri yürütmektir (Parsons ve Bales, 1955).

Beuavoit (2019, s.406), çalışan kadınların çoğunluğunun geleneksel kadın dünyasının dışına çıkamayacağını ve erkeklerle eşit olmaları için ihtiyaçları olan yardımı eşlerinden de toplumdan da alamadıklarını belirtmiştir. Ev dışında ücretli bir işte çalışan kadınların, sözü edilen birincil sorumluluklarını eşi ile paylaşamaması ya da ücretli bir yardım alamaması, kadının üzerindeki yükü ikiye katlamakta ve işgücüne katılımı olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim Türkiye’de yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri olan Aile Yapısı Araştırması’nın hem 2011 hem de 2016 sonuçlarına göre evlilik, işgücüne katılma ihtimalini düşüren bir hayat döngüsü olarak ifade edilmiştir. Buna göre 25-44 yaş grubundaki kadınlar arasında evli olmayan kadınların işgücüne katılma ihtimali %10 kadar daha yüksektir. Yine 25-44 yaş grubundaki kadınların bulunduğu ailelerde 0-3 yaş aralığındaki her bir çocuk, kadının işgücüne katılma ihtimalini 2011 yılında %5,19, 2016 yılında ise %9,46 oranında azaltmıştır. Son olarak hem 2011 hem de 2016 yıllarının verileri istihdamda olsa da olmasa da yemek, ütü, çamaşır, bulaşık ve ev temizliği gibi temel ev içi faaliyetlerden ağırlıklı olarak kadınların sorumlu olduğunu göstermiştir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması İleri İstatistik Analizi, 2018).

Kadın ve erkeklerin tarihsel olarak iş ve aile yaşamları arasındaki bağlantılar birbirinden oldukça farklı olduğundan, iş ve aile kolaylaştırma sürecini farklı şekilde deneyimlemeleri kaçınılmazdır (Greenhaus ve Parasuraman, 1999). Wayne, Grzywacz, Carlson ve Kacmar’a (2007) göre, aile destek kaynaklarını kullanmaya daha hazır olmaları nedeniyle kadınların erkeklere kıyasla daha fazla kolaylaştırma yaşamaları muhtemeldir. Literatürde iş ve aile kolaylaştırmasının işten aileye doğru yönü olan iş-aile kolaylaştırması daha çok çalışılmış; aileden işe doğru olan kolaylaştırmaya, diğer bir deyişle aile-iş kolaylaştırmasına odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular da birbiriyle tutarlık göstermemektedir (Grzywacz ve Marks 2000; Nasurdin, Ahmad ve Zainal, 2013; Van Steenberg, 2007). Örneğin Van Steenberg (2007) çalışmasında, kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde aile-iş

kolaylaştırması yaşadığını belirtmiştir. Çalışmaya göre iş ve aile rollerinin birbirlerine fayda sağlayabileceği veya tamamlayabileceğini hissetme durumunun kadınlarda erkeklerden daha fazla olduğunun ortaya çıkması, bu rollerin kadınlar için belirli faydalar sağladığını göstermektedir. Nitekim Bekker'in (1999) çalışmasında çalışan kadınların genel olarak refah ve sağlık göstergelerinin çalışmayan kadınlardan daha yüksek bulunması, kadınların iş rollerini yaşamlarındaki diğer rollerle birleştirmeyi olumlu ve faydalı olarak deneyimlediklerini ve değerlendirdiklerini göstermektedir (Akt. Van Steenberg, 2007, s.30). Grzywacz ve Marks (2000) tarafından yapılan araştırmada ise, cinsiyetler arasında kolaylaştırma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı belirtilmiştir Benzer şekilde Nasurdin ve ark. (2013) da çalışmalarında, iş ve aile alanlarından kaynaklanan kolaylaştırma düzeyinin kadın ve erkekler açısından farklı olmadığına ilişkin bulgular rapor etmişlerdir. Özetle, cinsiyet farklılıklarının aile-iş kolaylaştırması süreci üzerindeki etkisi yeterince ortaya konulamamıştır. Bununla birlikte iş ve aile arasındaki pozitif ilişkiler bağlamında cinsiyet farklılıklarının varlığını veya yokluğunu açıklamaya yardımcı olabilecek özellikle toplumsal cinsiyete ilişkin beklenti ve rollerle ilgili yapıların da dahil edildiği çalışmalar oldukça sınırlıdır (Livingston ve Judge, 2008).

Bu nedenle literatüre katkıları olacağı öngörülen bu çalışmada çalışan anne ve babaların, çocukların bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumları ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumlarının aile-iş kolaylaştırması üzerindeki etkisi hem biyolojik cinsiyet hem de toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiş ve bireylerin çocukların bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumları ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumlarının aile-iş kolaylaştırması ve tüm alt boyutlarında cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği sınıanmıştır.

2. Yöntem

Evli ve çocuk sahibi üniversite personelinin çocukların bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumları ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumlarının aile-iş kolaylaştırması üzerindeki etkisinin hem biyolojik cinsiyet hem de toplumsal cinsiyet bağlamında incelendiği bu çalışmada, *Basit Rasgele Örneklem Yöntemi* kullanılmış ve toplam 447 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara'da iki büyük devlet üniversitesinde çalışan evli ve çocuk sahibi olan akademik ve idari personel oluşturmaktadır.

2.1. Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Araştırmanın verileri, hazırlanan anket formu aracılığıyla araştırmaya katılımı gönüllü olarak kabul eden katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmeler yöntemiyle toplanmıştır. Anket formu, iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, araştırmaya katılan bireylere ilişkin demografik bilgiler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kadro türü, eşin çalışma durumu, çocuk sayısı ve yaşı), çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konular ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumunu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

İkinci bölümde, Van Stenberg, vd. (2007) tarafından geliştirilen "İş ve Aile İlişkisi Ölçeği"nin aile-iş kolaylaştırmasına yönelik (aileden işe doğru olan kolaylaştırma) maddeleri yer almıştır. Ölçek, 9 madde ve 3 boyuttan (zaman esaslı aile-iş kolaylaştırma, enerji esaslı aile-iş kolaylaştırma ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırma) oluşmaktadır. Boyutların iç güvenilirlik katsayıları, zaman esaslı aile-iş kolaylaştırma için .83, enerji esaslı aile-iş kolaylaştırma için .76 ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırma için .86 olarak rapor edilmiştir (Van Stenberg vd, 2007). Bu çalışmada ise iç güvenilirlik katsayıları aile-iş kolaylaştırma ölçeği için .89; alt boyutlardan zaman esaslı aile-iş kolaylaştırma için .74, enerji esaslı ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırma

için .92 olarak bulunmuştur. Alpar (2011,s.815) iç güvenirlilik katsayısının .80 ile 1.00 arasında olmasını “yüksek derecede güvenilir”, .60 ile .79 arasında olmasını ise “oldukça güvenilir” şeklinde açıklamaktadır. Buna göre; aile-iş kolaylaştırma ölçeği ile enerji esaslı ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması alt boyutları “yüksek derecede güvenilir”, zaman esaslı aile-iş kolaylaştırma alt boyutunun ise “oldukça güvenilir” olduğu belirlenmiştir.

2.2. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmanın verileri SPSS.21 programında değerlendirilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik ve açıklayıcı bilgiler frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerle ifade edilmiştir. Araştırma hipotezlerinin testinde İki Grup Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi yapılmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar %95 güven aralığında ve $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

2.3. Araştırmanın Soruları

Araştırmada şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Bireylerin aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutlarının (zaman, enerji ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması) düzeyleri, cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
2. Bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili sorumluluk alma durumları ve aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutları (zaman, enerji ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması) arasındaki ilişki cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
3. Bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumları ve aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutları (zaman, enerji ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması) arasındaki ilişki cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

3. Bulgular

3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Çalışmaya katılan 447 bireyin %47.0’si kadın, %53.0’ü erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması $\bar{X}=40.2 \pm 7.2$ olarak bulunmuştur. Katılımcılar arasında %38.8 ile yüksek lisans/doktora derecesine sahip olanlar önde gelirken; bunu %29.5 ile lisans, %18.3 ile lise ve daha az, %13.4 ile de önlisans mezunu olduğunu belirtenler izlemiştir. İdari personel, katılımcıların %64.0’ünü, akademik personel %36.0’sını oluşturmaktadır. Katılımcıların eşlerinin %70.5’inin tam zamanlı çalıştığı, %25.2’sinin çalışmadığı, %4.3’ünün ise yarı zamanlı çalıştığı belirlenmiştir. Bireylerin sahip olduğu çocuk sayısı ortalaması $\bar{X}=1,8 \pm 0.5$ iken, sahip oldukları en küçük çocuğun yaş ortalaması $\bar{X}=7.5 \pm 5.2$ olarak bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları

Değişkenler	Gruplar	n	%	\bar{X}	S.s*
Cinsiyet	Kadın	210	47.0		
	Erkek	237	53.0		
	Lise ve daha az	82	18.3		
Öğrenim Durumu	Ön lisans	60	13.4		
	Lisans	132	29.5		
	Yüksek lisans/doktora	173	38.8		
Kadro Türü	Akademik	161	36.0		
	İdari	286	64.0		

	Çalışmıyor	113	25.2		
Eşin çalışma durumu	Tam gün çalışıyor	315	70.5		
	Yarım gün çalışıyor	19	4.3		
Çocuk Sayısı				1.8	0.7
En Küçük Çocuğun Yaşı				7.5	5.2
Yaş				40.2	7.2
Toplam		447	100		

*Standart sapma

3.2. Katılımcıların Cinsiyete Göre Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu

Çalışmaya katılan bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların (%48.8) ve erkeklerin (%51.2) yarıya yakınının eşiy-le birlikte “hemen hemen eşit şekilde” sorumluluk aldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, “büyük ölçüde kendim sorumluyum” diyenlerin %83.3’ünü kadınlar, “büyük ölçüde eşim sorumlu” diyenlerin %95.2’sini ise erkekler oluşturmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Katılımcıların çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumunun cinsiyete göre dağılımı

Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu	Cinsiyet				Toplam	
	Kadın		Erkek		n	%
	n	%	n	%		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	81	83.5	16	16.5	97	100
Büyük ölçüde eşim sorumlu	5	4.8	100	95.2	105	100
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	106	48.8	111	51.2	217	100
Büyük ölçüde bakıcımız sorumlu	18	64.3	10	35.7	28	100

3.3. Katılımcıların Cinsiyete Göre Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu

Çalışmaya katılan bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların (%49.3) ve erkeklerin (%50.7) yarıya yakınının eşiy-le birlikte hemen hemen eşit şekilde sorumluluk aldığı belirlenmiştir. “Büyük ölçüde kendim sorumluyum” diyenlerin %91.7’sini kadınlar, “büyük ölçüde eşim sorumlu” diyenlerin %97.4’ünü ise erkekler oluşturmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Katılımcıların ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumunun cinsiyete göre dağılımı

Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu	Cinsiyet				Toplam	
	Kadın		Erkek		n	%
	n	%	n	%		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	111	91.7	10	8.3	121	100
Büyük ölçüde eşim sorumlu	4	1.9	151	97.4	155	100
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	66	49.3	68	50.7	134	100
Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu	29	78.4	8	21.6	37	100

3.4. Aile-İş Kolaylaştırması ve Alt Boyutlarının Cinsiyet ile İlişkisi

Çalışmaya katılan bireylerin aile-iş kolaylaştırmasının ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesinde, İki Ortalama Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi (T-testi) uygulanmıştır.

Aile-iş kolaylaştırması cinsiyet açısından incelendiğinde; kadınlar (\bar{x} =31.89) ve erkekler (\bar{x} =30.23) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre kadınların aile-iş kolaylaştırması, erkeklerden daha yüksektir. Benzer durum aile-iş kolaylaştırmasının alt boyutları için de söz konusudur. Kadın katılımcıların hem zaman esaslı (kadın: \bar{x} =10.64; erkek: \bar{x} =10.01) hem de psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması (kadın: \bar{x} =10.49; erkek: \bar{x} =9.71), erkek katılımcılardan yüksektir (Tablo 4).

Tablo 4: Katılımcıların cinsiyete göre aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutlarına ilişkin t- testi sonuçları

Aile-iş Kolaylaştırması ve Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	S.s	t	p
Zaman Esaslı Aile-iş Kolaylaştırma	Kadın	210	10.6476	2.98795	2.361	.019*
	Erkek	237	10.0127	2.69727		
Enerji Esaslı Aile-iş Kolaylaştırma	Kadın	210	10.7524	2.87800	.887	.376
	Erkek	237	10.5105	2.87834		
Psikolojik Esaslı Aile-iş Kolaylaştırma	Kadın	210	10.4905	2.83221	2.871	.004*
	Erkek	237	9.7131	2.87927		
Aile-iş Kolaylaştırma	Kadın	210	31.8905	6.94355	2.504	.013*
	Erkek	237	30.2363	6.99539		

3.5. Aile-iş Kolaylaştırmasının Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu ile Cinsiyet İlişkisi

Çalışma kapsamındaki bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu ile aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutları arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için İki Grup Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi (T- testi) yapılmıştır. Analiz sonucunda bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu ile zaman esaslı aile-iş kolaylaştırmasının cinsiyete göre farklılaştığı bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre “büyük ölçüde eşim sorumlu” diyen kadın ve erkeklerin ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. “Büyük ölçüde eşim sorumlu” diyen kadınların zaman esaslı aile-iş kolaylaştırması (\bar{x} =14.40), erkeklerden (\bar{x} =9.83) daha yüksektir (Tablo 5).

Tablo 5: Katılımcıların cinsiyeti ile çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumuna göre zaman esaslı aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet				Zaman Esaslı Aile-iş Kolaylaştırması	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	t	p
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	97	10.48	2.72	10.62	2.30	-.197	.844
Büyük ölçüde eşim sorumlu	105	14.40	8.61	9.83	2.66	3.198	.002*
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	217	10.55	2.71	9.96	2.75	1.595	.112
Büyük ölçüde bakiğimiz sorumlu	28	10.88	2.74	11.40	2.75	-.472	.641

Çalışmaya katılan bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu ile enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Ancak tabloda “büyük ölçüde eşim sorumlu” diyen erkeklerin enerji esaslı aile-iş kolaylaştırmalarının ($\bar{X}=10.38$), “büyük ölçüde eşim sorumlu” diyen kadınlardan ($\bar{X}=9.00$) yüksek olması, kadının çocuk bakımından “büyük ölçüde sorumlu olduğu” durumların erkek katılımcıların iş yaşamına olumlu enerji olarak yansıdığını göstermektedir (Tablo 6).

Tablo 6: Katılımcıların cinsiyeti ile çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumuna göre enerji esaslı aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet		Enerji Esaslı Aile-iş Kolaylaştırması			
		Kadın	Erkek	t	p		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	97	10.91	2.75	10.75	2.88	.215	.830
Büyük ölçüde eşim sorumlu	105	9.00	2.82	10.38	2.89	-1.041	.300
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	217	10.84	3.01	10.60	2.83	.618	.537
Büyük ölçüde bakımımız sorumlu	28	9.94	2.55	10.40	3.50	-.396	.695

Aile- iş kolaylaştırmasının alt boyutlarından psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması ile çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu incelendiğinde, “eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz” diyen kadın ve erkeklerin ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre “eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz” diyen kadınların psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması ($\bar{X}=10.92$), erkeklerden ($\bar{X}=9.90$) daha yüksektir (Tablo 7).

Tablo 7: Katılımcıların cinsiyeti ile çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumuna göre psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet		Psikolojik Esaslı Aile-iş Kolaylaştırması			
		Kadın	Erkek	t	p		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	97	10.18	3.08	10.25	2.56	-.079	.937
Büyük ölçüde eşim sorumlu	105	9.00	2.82	9.43	2.76	-.339	.736
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	217	10.92	2.55	9.90	3.00	2.699	.008*
Büyük ölçüde bakımımız sorumlu	28	9.72	2.96	9.60	3.16	.102	.920

Aile-iş kolaylaştırması ile bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu cinsiyete göre incelendiğinde, kendisinin ve eşinin “hemen hemen eşit olarak sorumlu” olduğunu belirten kadın ve erkeklerin ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). “Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz” diyen kadınların aile-iş kolaylaştırması ($\bar{X}=32.33$), erkeklerden ($\bar{X}=30.46$) daha yüksektir (Tablo 8). Bu durum, çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda eşyle birlikte eşit olarak sorumluluk alan kadınların aile-iş kolaylaştırması yaşadığını, eşler arası eşitlikçi yaklaşım benimsendiği için aile yaşantısından işine doğru olumlu katkıların olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: Katılımcıların cinsiyeti ile çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumuna göre aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Çocuk Bakımı ve Çocuklarla İlgili Konularda Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet				Aile-iş Kolaylaştırması	
		Kadın		Erkek		t	p
		\bar{X}	S.s	\bar{X}	S.s		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	97	31.58	6.78	31.62	6.11	-.024	.981
Büyük ölçüde eşim sorumlu	105	32.40	13.52	29.64	6.86	.832	.407
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	217	32.33	6.76	30.46	7.07	.1981	.049*
Büyük ölçüde bakıcımız sorumlu	28	30.55	6.88	31.40	9.07	-.278	.784

3.6. Aile-iş Kolaylaştırmasının Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu ile İlişkisi

Çalışma kapsamındaki bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu ile aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutları arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için İki Grup Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi (T testi) yapılmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu ile zaman esaslı aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Ancak, ev içi faaliyetlerden “büyük ölçüde yardımcımız sorumlu” diyen kadınların zaman esaslı aile-iş kolaylaştırması ($\bar{X}=11.55$), erkeklere göre ($\bar{X}=9.25$) yüksektir (Tablo 9). Bu sonuç, ev içi faaliyetlerin yerine getirilmesinde kadınların destek alması, zaman açısından iş yaşamını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 9: Katılımcıların cinsiyeti ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumuna göre zaman esaslı aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet				Zaman Esaslı Aile-iş Kolaylaştırması	
		Kadın		Erkek		t	p
		\bar{X}	S.s	\bar{X}	S.s		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	121	10.41	3.12	10.00	3.36	.399	.691
Büyük ölçüde eşim sorumlu	155	9.00	2.58	9.80	2.59	-.615	.540
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	134	10.74	2.70	10.55	2.74	.390	.697
Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu	37	11.55	3.00	9.25	3.15	1.898	.066

Aile-iş kolaylaştırması ölçeğinin alt boyutlarından enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Cinsiyete göre ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumuna ilişkin ortalamalar incelendiğinde ise ev içi faaliyetlerden büyük ölçüde kendinin ($\bar{X}=10.51$) ve yardımcılarının ($\bar{X}=10.72$) sorumlu olduğunu belirten kadınların enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması erkeklere göre ($\bar{X}=9.60$ ve $\bar{X}=9.25$) yüksek bulunmuştur (Tablo 10).

Tablo 10: Katılımcıların cinsiyeti ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumuna göre enerji esaslı aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet		Enerji Esaslı Aile-iş Kolaylaştırması		t	p
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	121	10.51	2.84	9.60	3.13	.966	.336
Büyük ölçüde eşim sorumlu	155	10.25	2.87	10.34	2.82	-.066	.948
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	134	11.19	2.70	11.16	2.82	.074	.941
Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu	37	10.72	3.39	9.25	3.37	1.090	.283

Bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu ile psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırmasının cinsiyete göre farklılaştığı, “büyük ölçüde bakıcımız sorumlu” diyen kadın ve erkeklerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). “Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu” diyen kadınların psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması ($\bar{X}=10.62$), erkeklere göre ($\bar{X}=8.25$) daha yüksektir (Tablo 11).

Tablo 11: Katılımcıların cinsiyeti ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumuna göre psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu	n	Cinsiyet		Psikolojik Esaslı Aile-iş Kolaylaştırması		t	p
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	121	10.35	2.81	10.00	3.55	.369	.712
Büyük ölçüde eşim sorumlu	155	9.00	2.16	9.53	2.75	-.385	.701
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	134	10.75	2.91	10.23	2.94	1.032	.304
Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu	37	10.62	2.80	8.25	3.37	2.027	.050*

Çalışmaya katılan bireylerin aile-iş kolaylaştırması ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu cinsiyete göre incelendiğinde, “büyük ölçüde yardımcımız sorumlu” diyen kadın ve erkeklerin ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). “Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu” diyen kadınların aile-iş kolaylaştırması ($\bar{X}=32.89$), erkeklere göre ($\bar{X}=26.75$) daha yüksektir. Kadın ve erkeklerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamasına rağmen; ev içi faaliyetlerden büyük ölçüde “kendisinin” sorumlu olduğunu ($\bar{X}=31.27$) ve “eşikle birlikte hemen hemen eşit olarak” sorumlu olduğunu ($\bar{X}=32.69$) belirten kadınların aile-iş kolaylaştırması, erkeklere göre ($\bar{X}=29.60$ ve $\bar{X}=31.95$) yüksekken; “büyük ölçüde eşim sorumlu” diyen erkeklerin aile-iş kolaylaştırması ($\bar{X}=29.68$), kadınlara göre ($\bar{X}=28.25$) yüksek olarak bulunmuştur (Tablo 12).

Tablo 12: Katılımcıların cinsiyeti ile ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumuna göre aile-iş kolaylaştırmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ev İçi Faaliyetlerde Sorumluluk Alma Durumu	Cinsiyet				Aile-iş Kolaylaştırması		
	Kadın		Erkek		t	p	
	n	\bar{X}	S.s	\bar{X}	S.s.		
Büyük ölçüde kendim sorumluyum	121	31.27	6.81	29.60	9.02	.725	.470
Büyük ölçüde eşim sorumlu	155	28.25	7.27	29.68	6.36	-.445	.657
Eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz	134	32.69	7.19	31.95	7.54	.582	.562
Büyük ölçüde yardımcımız sorumlu	37	32.89	6.72	26.75	9.17	2.113	.042*

4. Tartışma

Evli ve çocuk sahibi üniversite personelinin aile-iş kolaylaştırmasının cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından belirlenmesi amacıyla planlanan ve Ankara'da iki büyük devlet üniversitesinde çalışan 447 üniversite personeli ile yürütülen çalışmanın sonuçlarına göre; katılımcılar arasında erkek katılımcılar, yüksek lisans/doktora derecesine sahip olanlar, idari personel olarak çalışanlar, tam zamanlı çalışanlar önde gelmektedir. Çalışmaya katılan bireylerin yaş ortalaması $\bar{X}=40.2 \pm 7.2$, sahip olunan çocuk sayısı $\bar{X}=1,8 \pm 0.5$, sahip olunan en küçük çocuğun yaş ortalaması ise $\bar{X}=7.5 \pm 5.2$ olarak bulunmuştur.

Çalışmaya katılan bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların (%48.8) ve erkeklerin (%51.2) yarıya yakınının eşyle birlikte "hemen hemen eşit şekilde" sorumluluk aldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, "büyük ölçüde kendim sorumluyum" diyenlerin %83.3'ünü kadınlar, "büyük ölçüde eşim sorumlu" diyenlerin %95.2'sini ise erkekler oluşturmuştur. Bu sonuçlar, çocuk bakımından ve çocuklarla ilgili konulardan birincil sorumlu kişinin kadın- anne olacağı hatta "iyi bir anne" olmanın bir gerekliliği olarak annenin çocuğu yaşamının merkezine koyması düşüncesinin diğer bir deyişle kadına atfedilen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve davranışın günümüzde halen geçerliliğini koruduğuyla açıklanabilir. Nitekim Boeckmann, Misra ve Budig (2015) de çalışmasında, bireylerin çocuk sahibi yani anne-baba olmalarıyla toplumsal cinsiyet rollerini daha çok benimsediklerini ifade etmiştir. Halbuki doğurma ve emzirme haricinde çocuk bakımına ilişkin tüm sorumluluklar ebeveynler arasında eşit olarak paylaşılabilir (Uzel, 2019, s.62). Çalışmanın bulgularına benzer şekilde babalığın çocuk bakımıyla başladığını belirten Bozok (2017) 10 yaş altı çocuğu olan babalarla yürüttüğü çalışmasında; katılımcıların tamamına yakınının (%91.0), çocukların bakımından birincil sorumlu kişinin "eşleri" olduğunu ifade ettiğini belirtmiştir. Bu sonuçlar; anne çalışıyor olsa dahi, iş yaşamıyla birlikte ev ve çocuk bakımı işlerini de ücretli bir işte çalışmayan anneler gibi yapmaları yönünde beklenti içerisinde olduğunu göstermektedir (Bingöl, 2014).

Çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda "eşim ve ben hemen hemen eşit olarak sorumluyuz" diyen kadın ve erkekler, katılımcıların yaklaşık yarısını (%48.5) oluşturmaktadır. Bu ailelerde, çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda eşitlikçi rol paylaşımının olduğu görülmektedir. Türkiye'de ve farklı kültürlerde babalar çocuk bakımında annelere göre ikincil bir konumda yer almış gibi görünseler de son yıllarda çocuklarının bakım ve gelişimini desteklemeye yönelik katılım gösteren babaların sayısının arttığı bilinmektedir (Bozok, 2018). Nitekim Tol ve Taşkan (2018) çalışmasında çocuk bakım ve yetiştirme konularında sayıları az da olsa babaların, belli ölçülerde geçmişe göre daha fazla katılım gösterdiğini belirtmiştir. Yine aynı çalışmada çocuk

bakımı ile ilgili olarak alt değiştirme, mama hazırlama ya da yedirme erkeklığe yakıştırılmayan işler olarak katılımcılar tarafından bildirilmiştir. Gültekin ve Bener'in (2006) çalışmasında, çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili faaliyetlerin çoğunun (çocukla oyun oynanması, sağlığıyla ilgilenilmesi, aşılarının yaptırılması, kreş ya da anaokuluna götürülmesi, kreş veya anaokulundan alınması) genellikle kadın ve erkek tarafından "birlikte", çocuğun beslenmesi, giydirilmesi faaliyetlerinin "kadın", çocuğun ilaçlarının alınması faaliyetinin ise "erkek" tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Güneş ve Demircioğlu'nun (2018) çalışmasında, annelerin yarısı (%50,2) babaların "çok iyi" şekilde çocukları ile ilgilendikleri görüşündedir. Marsiglio (1993), çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda baba katılımının babanın yaşından etkilendiğini; mesleklerinde kariyer yapmış babaların genç babalara göre daha fazla katılım gösterdiğini belirtmektedir. Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu (2013) babaların iş yoğunluğu, beden ve zihin yorgunluğu gibi engeller nedeniyle çocuklarıyla nitelikli zaman geçiremedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bozok (2018) ise babaların çocuklar konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve çocuklarının bakımıyla ilgilenmesinin eşlerinin çalışmasıyla da bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda harcanan zamanı cinsiyet açısından belirleyen çalışmalar incelendiğinde Eker'in (2018) çalışmasında bireylerin çocuklarının bakım ve eğitimi için hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın cinsiyete göre değişmediği belirlenirken; Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) (2015) Zaman Kullanımı Araştırması'nda hanehalkı ve aile bakımına ayrılan zaman, çalışma durumu ve cinsiyete göre incelenmiş; kadınların günde ortalama 3 saat 31 dakika, erkeklerin ise 46 dakika hanehalkı ve aile bakımına zaman ayırdığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu cinsiyete göre incelendiğinde; kadınların (%49.3) ve erkeklerin (%50.7) yarıya yakınının eşiyile birlikte hemen hemen eşit şekilde sorumluluk aldığı belirlenmiştir. Başak, Kınır ve Yaşar'ın (2013) çalışmasında da kadın ve erkeğin birlikte iş yapma oranları yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar Türk toplumunda ev içi faaliyetlerde birincil sorumluluğun halen kadınlarda olduğu görüşü hüküm sürse de; bazı ailelerde eşitliğe doğru giden paylaşımın görülmesi, geleneksel düşüncenin kırılmaya başladığının bir göstergesi sayılabilir. Bu durum da toplumda demokratikleşme sürecinin mikro bir görüntüsü olarak adlandırılabilir. Buna karşın çalışmada kadınların büyük bir çoğunluğu (%91.7) ev içi faaliyetlerden büyük ölçüde kendisinin sorumlu olduğunu belirtirken; erkeklerin neredeyse tamamı (%97.4) büyük ölçüde eşinin yani karısının sorumlu olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın sonuçlara göre ev içi faaliyetlerden büyük ölçüde kadınların sorumlu olduğu görülmektedir. Oysaki ev içi faaliyetler yalnızca kadınların değil, o ailede yaşayan herkesin sorumluluğunda olmalıdır. Özellikle çocuklar da ev içi faaliyetlere katılmalı, yetenekleri, kapasiteleri ve yaşları oranında sorumluluk almalıdır. Tol ve Taşkan (2018) babaların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri açısından hâli hazırda erkeklere uygun görülen tamir işleri, market alışverişi ve boya badana işlerini yaptığını, bunların yanı sıra en çok çay demleme ve kahvaltı hazırlama faaliyetlerini de yürüttüğünü; "sofra toplama", "yemek pişirme" "balkona çamaşır asma", "yerleri silme", "dügme dikme" gibi işlerin ise erkekliğin aşındığı hissini veren faaliyetler olarak düşünüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Eker'in (2018) çalışmasında ev içi faaliyetlerden kahvaltı/yemek hazırlama, temizlik, çamaşır yıkama, lavabo/banyo temizliği gibi işlerin çoğunlukla kadınların; tamirat ve onarım işleri ile faturaların ödenmesi işlerin çoğunlukla erkeklerin sorumluluğunda olduğu; alışveriş, dayanıklı tüketim mallarının alımı ve bütçe yapılması gibi faaliyetlerin ise birlikte yürütüldüğü belirlenmiştir. Başak ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında ev içine yönelik işlerin kadınlar, ev dışına yönelik işlerin ise erkekler tarafından yapıldığı, bununla birlikte; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi tutuma sahip erkeklerin çalışan eşlerinin ev içi iş yüklerinin daha

az olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışan kadınların eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol tutumu ile ev içi faaliyet paylaşımı arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu; kadınlar daha eşitlikçi rol ve tutuma sahipse, daha az ev içi iş yaptığı bilinmektedir. Erkeklerin ev işlerini eşit şekilde paylaşım ile sürekli olarak değil, daha çok eşlere “yardım etme” amacıyla, eşleri hastayken ya da meşgulken yaptığı Bozok (2018) tarafından belirtilmiştir. Model (1981) çalışmasında, ev işlerine eğitimi yüksek erkeklerin daha fazla; geliri yüksek erkeklerin ise daha az katıldığı sonucuna varmıştır. Atalay (1992) çalışmasında bireylerin eğitim durumu ile kadından beklenen ev içi roller arasında yüksek korelasyon bularak; ev işlerini kadının birinci görevi olarak düşünenlerin çoğunlukla ilkökul mezunu olduğunu; eğitim düzeyi yükseldikçe bu görüşü benimseyenlerin oranının azaldığını belirtmektedir. Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının sosyalleşme sürecinde, sonradan edinildiği (Ersoy, 2009) yönünde düşüncelere karşın; Butler (1999) cinsiyetin biyolojik, toplumsal cinsiyetin ise kültürel olduğu şeklindeki ayrımı reddetmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına göre erkeklerin, çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda ev içi faaliyetlere göre daha fazla sorumluluk aldığı belirlenmiştir. Alanyazında çalışmanın bulgularını destekleyen benzer çalışmalara da rastlanılmıştır. Connell (1998) konuyla ilgili olarak; çocuk yetiştirme, kendisinin bir iş olduğundan ve tüm yönleriyle cinsiyete dayalı iş bölümünde önemli yer edindiğinden bahsetmektedir. Tol ve Taşkan (2018) ile Başak ve arkadaşlarının (2013) çalışmalarında da babaların çocuk bakımı ve yetiştirmeye, ev işlerine göre daha fazla katılım gösterdiği bulunmuştur. Tol ve Taşkan (2018) bu durumu “baba olmanın –en azından pratikte- erkekleri değiştirme/dönüştürme potansiyeli” taşıdığı şeklinde açıklamaktadır. Bozok (2017) ise babaların ev içi faaliyetlerde iş bölümüne ilişkin tutumlarının babalık davranışlarını etkilediğini belirtmektedir.

Çalışmaya katılan bireylerin aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutlarından zaman esaslı ve psikolojik esaslı aile iş kolaylaştırması cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kadınların aile-iş kolaylaştırması, zaman esaslı ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması ortalamaları, erkeklerden daha yüksektir. Nasurdin ve ark. (2013) da kadınların erkeklere göre ev içi faaliyetlere daha fazla zaman harcadığı halde zaman esaslı aile-iş kolaylaştırması yaşadıklarını belirterek, bu durumu ailesiyle vakit geçirmenin kazandıracığı olumlu deneyimlerin kadınların işteki faaliyetlerini desteklediği şeklinde açıklamıştır.

Kadınların geleneksel cinsiyet rollerinin kendisine verilen aile içindeki sorumlulukların paylaşılması ve bu sayede ailedeki iş yüklerinin azalması ile aileden işe doğru kolaylaştırmayı erkeklerden daha fazla yaşaması; işten daha fazla keyif almalarını, zamanlarını verimli kullanmalarını, işle ilgili problemlerin daha kolay üstesinden gelmelerini ve işteki sorumluluklarını daha iyi yerine getirmelerini sağlamaktadır. Bu sonuç, Türk toplumunda kadına atfedilen geleneksel roller nedeniyle kadın çalışsa bile iş yaşamındaki sorumluluklarının yanı sıra çocuk bakımı ve ev ile ilgili faaliyetlere ilişkin ana sorumlu olmaya devam etmesi ve bu durumun kadın üzerinde zaman, enerji ve psikolojik açıdan bir baskı oluşturacağı ve çatışmaya neden olacağı beklentisi, kadın ancak ve ancak aile yaşamında destek almadığında ve aile içindeki yüklerinin paylaşılmadığı durumlarda mümkün olabileceğini gösterir niteliktedir. Diğer taraftan bu sonuç, daha önce sözü edilen hem çocuk bakımı hem de ev içi faaliyetlerin yürütülmesinde ailesinde eşitlikçi tutum ve rolleri benimseyen bireylerin yarıya yakın olmasının, aile içinde eşitlikçi rollerin benimsenmesinin ya da ev içi faaliyetlerin tamamının veya bir kısmının ücretli olarak yaptırılmasının kadınların geleneksel cinsiyet rolleri nedeniyle kendilerine atfedilen ev içi yüklerini azaltması, erkeklerden neden daha fazla hem zaman hem de psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması yaşadıklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu nedenle destek alamayan, ücret karşılığında ev içi faaliyetler ya da çocuk bakımına ilişkin hizmet alamayan ve eşitlikçi tutum ve rolleri benimsemeyen ailelerde kadınların

aileden işe doğru daha fazla kolaylaştırmanın yaşanabilmesi için eşlerin ev içi faaliyetlerde ve çocuk bakımı, çocuklarla ilgili konulardaki sorumluluklara katılımının eşit şekilde olması, erkeklerin bu sorumluluklara daha fazla katılımının sağlanması gerekmektedir. Bununda ancak eğitim yoluyla bireylerin bilgi, bilinç düzeylerinin artması ve farkındalık kazanmalarıyla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Alanyazındaki aile-iş kolaylaştırmasını inceleyen sınırlı çalışmalar da birbirinden farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Örneğin Beutell'in (2010) Amerika'da 2002 Ulusal Değişen İşgücü Araştırması'na katılan, 18 yaş altı çocuğu olan ve çalışan 1193 katılımcıyla yürüttüğü çalışmasında, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek düzeyde aile-iş kolaylaştırması yaşadığı belirtilirken; Grzywacz ve Marks'ın (2000) Amerika'da yürütülen Ulusal Orta Yaşam Gelişimi Araştırması'na katılanlar arasındaki bir işte çalışan 1986 bireyin verilerini kullanarak yaptığı çalışması ile Nasurdin ve ark. (2013) tarafından evli Malezyalı girişimcilerin (n=228) cinsiyet açısından iş ve aile dengesini inceleyen çalışmada, cinsiyetin aile-iş kolaylaştırması üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmalar arasındaki bu farklılıkların; geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kültürel farklılıklar ile örneklem farklılıklarından kaynaklandığı söylenebilir. Çalışmanın sonuçlarına göre, bireylerin çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda sorumluluk alma durumu ile aile-iş kolaylaştırması ile alt boyutlardan zaman esaslı ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyete göre farklılaşırken; enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması ile arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı bulunmamıştır.

Çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda büyük ölçüde “eşinin” sorumlu olduğunu belirten kadınların zaman esaslı aile-iş kolaylaştırması; eşiyile birlikte “hemen hemen eşit olarak sorumluyuz” diyen kadınların aile iş kolaylaştırması ve alt boyutlarından psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması, erkeklerden daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, çocuk bakımı ve çocuklar ile ilgili konularda erkeklerin/babaların sorumluluk alması, kadınların/annelerin zaman açısından aile-iş kolaylaştırması yaşamasını sağlamaktadır. Benzer şekilde çocuk bakımı ve çocuklar ile ilgili konularda eşiyile birlikte eşit sorumluluk alan kadınlar da aile-iş kolaylaştırmasını daha fazla yaşamaktadır. Bu sonucun, anne ve babaların çocuk yetiştirmeye ilgili sorumlulukları paylaşmaları, birbirlerini desteklemeleri ve aile içindeki dinamikleri birlikte yönetmeleri olarak tanımlanan “ortak ebeveynliğin” etkisinin (Mc Hale ve Irace, 2001, s.15) ve anne babaların ebeveynlik rol ve sorumluluklarını yerine getirmiş olmanın özellikle kadınlara vermiş olduğu iç huzur ve mutluluğun iş yaşamına bir yansıması olduğu söylenebilir.

Çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda “büyük ölçüde eşim sorumlu” ve “büyük ölçüde bakıcımız sorumlu” diyen erkeklerin enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması ise kadınlardan yüksek fakat istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Van Steenberg ve ark. (2007) bir rolde elde edilen enerjinin başka bir rolün gereksinimlerini karşılama kolaylaştırmasıyla enerji esaslı kolaylaştırmanın gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu durum, eşinin ya da bakıcının çocuk bakımından birincil olarak sorumlu olmasının, erkek katılımcıların iş yaşamına olumlu enerji olarak etki etmesi şeklinde açıklanabilir. “Büyük ölçüde kendim sorumluyum.” diyen erkeklerin aile-iş kolaylaştırması ve alt boyut ortalamaları ile büyük ölçüde kendisinin sorumlu olduğunu belirten kadınların ortalamaları arasında istatistiksel açıdan fark bulunmamıştır. Bu nedenle çocuk bakımı ve çocuklarla ilgili konularda büyük ölçüde kendisinin sorumlu olduğunu belirten kadın ve erkeklerin benzer şekilde aile-iş kolaylaştırması yaşadığı söylenebilir.

Çalışma kapsamındaki bireylerin ev içi faaliyetlerde sorumluluk alma durumu ile aile-iş kolaylaştırması ve alt boyutlarından psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyete göre farklılaşırken; zaman esaslı ve enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı bulunmamıştır. Ev içi faaliyetlerden “büyük ölçüde yardımcımız sorumlu”

diyen kadınların psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması ve aile-iş kolaylaştırması erkeklere göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Bununla birlikte ev içi faaliyetlerden “büyük ölçüde kendim sorumluyum.” diyen erkekler ile “büyük ölçüde kendim sorumluyum.” diyen kadınlar arasında aile-iş kolaylaştırması ve alt boyut ortalamalarına ilişkin istatistiksel açıdan bir fark bulunmamıştır. Ev içi faaliyetlerdeki sorumluluğu büyük ölçüde üstlenen kadın veya erkeklerin aile-iş kolaylaştırması yaşamıyor olması da beklenen bir sonuçtur. Bu nedenle ev içi faaliyetlerden büyük ölçüde kendisinin sorumlu olduğunu belirten kadın ve erkeklerin benzer şekilde aile-iş kolaylaştırması yaşadığı, özellikle geleneksel tutumun rollere yansımalarıyla ücretli bir işte çalışarak evin geçimini sağlamakla sorumlu olduğu düşünülen ve bu beklentiyi yerine getiren erkeklerin bu sorumluluklarının, aile-iş kolaylaştırmasına zaman, enerji ve psikolojik açılarından etkisinin olmadığı söylenebilir.

Aile bireylerinin ev işlerine ayırdığı zaman; çalışma durumuna, medeni duruma, ailenin kompozisyonuna ve ev işlerindeki yoğunluk gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir (Shelton, 1992). Karatepe ve Bektashi (2008) aile-iş ve iş-aile kolaylaştırmasının öncüllerini ve sonuçlarını belirlemek üzere 107 otel çalışanıyla yürüttüğü çalışmada; çalışanların aile tarafından desteklenmesinin, aile-iş kolaylaştırmasını artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Aryee ve ark. (2005) tarafından Hindistan’da tam zamanlı çalışan ebeveynlerle yürütülen çalışmada ve Grzywacz ve Marks’ın (2000) çalışmada, aile alanından (eşten, aile bireylerinden) alınan desteğin kullanılabilirliğinin çalışanların aile-iş kolaylaştırmasını artırdığı belirtilmiştir. Ancak Demerouti ve arkadaşlarının (2004) Hollanda’da posta hizmeti veren bireyler (n=751) ile yürüttüğü çalışmasının bulguları, aileden alınan desteğin, aile-iş kolaylaştırması üzerinde dikkate değer bir etkisinin bulunmadığını göstermiştir.

Aile bireylerinden alınan destek dışında “ikinci vardiya” olarak nitelendirilen ev içi sorumluluklar için ücretli bir yardımcıdan destek alınması günümüzde yaygın bir durum olduğundan; bireylerin bu sayede daha fazla zaman, enerji ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması yaşamalarını mümkün kılmaktadır. Bu çalışmada da ev içi faaliyetlerden sorumlu olma durumu ile aile-iş kolaylaştırması arasındaki ilişki cinsiyet ekseninde incelenmiştir. Bu çerçevede büyük ölçüde yardımcının sorumlu olduğunu belirten kadınların zaman esaslı ve enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması erkeklere göre yüksektir; ancak, bu farklılığın etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte Van Steenbergen ve ark. (2007), kadınların hem iş hem de aile alanından desteklenmesi ile yüksek düzeyde aile-iş kolaylaştırması yaşamaları arasında ilişki olduğunu belirterek; çalışmada kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde zaman ve enerji esaslı aile-iş kolaylaştırması yaşadığı sonucuna varmıştır. Buna paralel olarak Wayne ve ark. (2007), kadınların aile destek kaynaklarını kullanmaya daha hazır olmaları nedeniyle erkeklere göre daha fazla kolaylaştırma yaşamalarının beklenen bir durum olduğunu vurgulamıştır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada iş ve aile ilişkisinin literatürde hakim görüş olan birbiri ile çatışan yönleri yerine bu iki alanın birbiri üzerindeki olumlu etkileri incelenmiş ve aileden işe yönelik olumlu etkisi olan aile-iş kolaylaştırması yönüne odaklanılmıştır. İş ve aile ilişkisi çalışmalarında cinsiyet önemli bir yer tutmuştur. Bu çalışmada hem çocuk bakımı ve çocuklar ile ilgili konularda hem de ev içi faaliyetlerin yürütülmesinde sorumluluk alma durumunun aile-iş kolaylaştırması ile ilişkisi cinsiyete göre incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, Türk toplumu gibi geleneksel cinsiyet rollerinin halen hakim olduğu toplumlara özgü nitelikler taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma sonuçları, iş-aile kolaylaştırması ve cinsiyet arasında istatistiksel fark bulunan tüm konu-

larda, kadınların her zaman bu deneyimi erkeklerden daha fazla yaşadığını göstermiştir. Başka bir deyişle hem aile-iş kolaylaştırması hem de alt boyutlarında cinsiyet farkının görüldüğü tüm sonuçlarda kadınların ortalamaları erkeklerden her zaman daha yüksek bulunmuştur. Çalışmada kadınların aile-iş kolaylaştırmasını erkeklerden daha fazla yaşamaları, çalışma yaşamına katılsa dahi halen *özel alana* yönelik sorumlulukların (çocuk bakımı, ev içi faaliyetlerin yürütülmesi) toplumun kendisinden beklediğinin bilincinde olması ve aile alanından gelecek her türlü desteğe açık ve kullanmaya hazır olmaları nedeniyle bunu bir kolaylaştırma olarak deneyimlemeleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu sayede geleneksel cinsiyet rolleri nedeniyle toplum tarafından kendilerine *atfedilen* rollere ilişkin sorumluluklarda eşlerinden ya da yardımcı aracılığıyla ücretli destek almaları hem zamana dayalı hem de aile yükü algısına dayalı psikolojik baskıyı azaltmış; bu da iş yaşamlarına zaman, enerji ve psikolojik esaslı aile-iş kolaylaştırması şeklinde yansımıştır. Ailedeki faaliyetlerin yürütülmesinde ana sorumluluğun toplum tarafından kendisine verildiğinin bilincinde olan kadınların, aile alanından aldıkları destek sayesinde işlerinden daha fazla keyif almaları ve işlerini daha mutlu ve huzurlu yapmaları, kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada erkeklerin aile-iş kolaylaştırmasını kadınlar kadar hissetmemelerinin nedeni ise, toplum tarafından kendilerine *atfedilmeyen* sorumluluklar konusunda eşinden ya da yardımcı aracılığıyla ücretli destek alma durumunu bir kolaylaştırma aracı olarak görmemesi ile ilişkilendirilmiştir. Bu çalışma, aile-iş kolaylaştırması, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ilişkisine odaklanan öncü bir çalışma niteliğindedir. Aile-iş kolaylaştırmasında toplumsal cinsiyet temelinde cinsiyet farklılıklarına odaklanan ve farklı örneklem gruplarını içeren daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların nedenlerinin odak grup görüşmeleri ya da derinlemesine görüşmeler aracılığıyla açıklığa kavuşturulmasını amaçlayan özellikle nitel çalışmalar, bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Toplumda eşitlikçi cinsiyet rolü anlayışının yerleşmesini devlet de, politika ve uygulamaları ile desteklemelidir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet, geleneksel cinsiyet rolü, eşitlikçi cinsiyet rolü, ailede sorumlulukların paylaşılmasının önemi vb. konuların yerel yönetimler, halk eğitim merkezleri, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıncı yürütülen yaygın eğitim programları içerisinde yer alması, ayrıca örgün eğitimde küçük yaşlardan itibaren çocuklara eşitlikçi cinsiyet rolü anlayışının kazandırılması için okul müfredatlarında gerekli düzenlemelerin yapılması, cinsiyetler arası eşitlik bilincinin toplumda yerleşmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Alpar, R. (2011). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler*. Ankara, Türkiye: Detay Yayıncılık.
- Aryee, S., Srinivas, E.S., & Tan, H.H. (2005). Rhythms of life: antecedents and outcomes of work-family balance in employed parents. *Journal of Applied Psychology, 90*(1), 132–146.
- Atalay, B. (1992). *Türk aile yapısı araştırması*. Ankara, Türkiye: DDT Sosyal Planlama Dairesi Başkanlığı Yayını.
- Başak, S., Kingır, S., ve Yaşar, Ş. (2013). Kadının görünmeyen emeği: ikinci vardiya. Anka Kadın Araştırma Merkezi, Rapor No: 2013/01.
- Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet 2. Cilt: Yaşanmış Deneyim*. (G. A. Savran, Çev.) İstanbul, Türkiye: Koç Üniversitesi.
- Beutell, N. J. (2010). The causes and consequences of work-family synergy: An empirical study in the United States. *International Journal of Management, 27*(3), 650–664.
- Beutell, N.J., & Schneer, J.A. (2014). Work-family conflict and synergy among Hispanics. *Journal of Managerial Psychology, 29*(6), 705–735.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014*(3), 108–114.
- Boeckmann, I., Misra, J., & Budig, M. J. (2015). Cultural and institutional factors shaping mothers’ employment and working hours in postindustrial countries. *Social Forces, 93*(4), 1301–1333.
- Bozok, M. (2017). *Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-I (AÇEV). İstanbul, Türkiye: Taymaz Matbaacılık.
- Bozok, M. (2018). *Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye’de babalık*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-II (AÇEV). İstanbul, Türkiye: Taymaz Matbaacılık.
- Butler, J. (1999). *Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul, Türkiye: Metis Yayınları.
- Clark, S. C. (2000). Work/family border theory: a new theory of work/family balance. *Human Relations, 53*(6), 747–770.
- Coşkun, S. (2016). Exploring the links between work and family: Conflict or facilitation? *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR), 2*(4), 843–849.
- Connel, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul, Türkiye: Ayrıntı Yayınları.
- Connel, R. W. (2019). *Erkeklikler*. (N. Konukcu, Çev.) Ankara, Türkiye: PhoenixYayınevi.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim, 86*, 139–170.
- Demerouti, E., Geurts, S.A.E., & Kompier, M. (2004). Positive and negative work-home interaction: prevalence and correlates. *Equal Opportunities International, 23*(1/2), 6–35.
- Eby, L. T., Casper, W. J., Lockwood, A., Bordeaux, C., & Brinley, A. (2005). *Work and family research*. IO/OB: Content analysis and review of the literature (1980–2002) içinde. *Journal of Vocational Behavior, 66*, 124–197.
- Eker, H. (2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında iş dışı zaman kullanımı: Kamuda çalışanlar üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8*(15), 1218–1240.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19*(2), 209–230.
- Frone, M. R. (2003). Work-family balance. In J. C. Quick and L. E. Tetrick (Eds.), *Handbook of occupational health psychology*. (pp.143–162). Washington, DC, USA: American Psychological Association.
- Goode, W. J. (1960). A theory of Role Strain. *American Sociological Review, 25*, 483–496.
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review, 10*, 76–88.
- Greenhaus, J. H., & Parasuraman, S. (1999). Research on work, family, and gender: Current status and future directions. In G. N. Powell (Ed.), *Handbook of gender and work*. (pp.391–412.). Newbury Park, CA, USA: Sage.
- Greenhaus, J. H., & Powell, G. N. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *Academy of Management Review, 31*, 72–92.

- Grzywacz, J. G., & Bass, B. L. (2003). Work, family, and mental health: Testing different models of work-family fit. *Journal of Marriage and Family*, 65, 248–262.
- Grzywacz, J. G., & Marks, N. F. (2000). Reconceptualizing the work-family interface: An ecological perspective on the correlates of positive and negative spillover between work and family. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5, 111–126.
- Gültekin, A. ve Bener, Ö. (2006). 0-6 yaş döneminde çocuğu olan çalışan ve çalışmayan kadınların evle ilgili faaliyetleri yürütmeye biçimlerinin incelenmesi. Erişim Adresi: <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/0-byasdonemcocuklukadınlar.pdf> Erişim Tarihi: 08.02.2020.
- Güneş, N. ve Demircioğlu, H. (2018). 0-6 yaş arası çocuğu olan annelerin aile-işlevlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1087–1106.
- Kahn, R. L., Wolfe, D. M., Quinn, R., Snoek, J.D., & Rosenthal, R. A. (1964). *Organizational stress: Studies in role conflict and ambiguity*, New York, USA:Wiley.
- Karatepe, O. M., & Bekteshi, L. (2008). Antecedents and outcomes of work-family facilitation and family-work facilitation among frontline hotel employees. *International Journal of Hospitality Management*, 27, 517–528.
- Kirchmeyer, C. (1992). Non-work participation and work attitudes: a test of scarcity vs. expansion models of personal resources. *Human Relations*, 45, 775–795.
- Livingston, B. A., & Judge, T. A. (2008). Emotional responses to work-family conflict: An examination of gender role orientation among working women. *Journal of Applied Psychology*, 93, 207–216.
- Marks, S. P. (1977). Multiple roles and role strain: some notes on human energy, time and commitment. *American Sociological Review*, 42, 921–936.
- McHale, J. P., & Irace, K. (2011). Coparenting in diverse family systems. In McHale J. P. and Lindahl, K. M. (Eds.), *Coparenting: a conceptual and clinical examination of family systems*. (pp.15–37). Washington, DC, USA: American Psychological Association.
- Model, S. (1981). Housework by husbands; determinants and implications. *Journal of Family Issues*, 2, 225–237.
- Marsiglio, W. (1993). Contemporary scholarship on fatherhood: Culture, identity, and conduct. *Journal of Family Issues*, 14, 484–509.
- Nasurudin, A. M., Ahmad, N.H., & Zainal, S. R. M. (2013). Comparing work-family conflict and facilitation among male and female entrepreneurs in Malaysia. *International Journal of Business and Society*, 14(1), 149–162.
- Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). *Family, socialization and interaction process*. Glencoe, Illinois, USA: The Free Press.
- Rothbard, N. (2001). Enriching or depleting? The dynamics of engagement in work and family roles. *Administrative Science Quarterly*, 46, 655–684.
- Shelton, B. A. (1992). *Women, men, and time: Gender differences in paid work, housework, and leisure*. Westport, CT, USA: Greenwood.
- Sieber, S. D. (1974). Toward a Theory of Role Accumulation. *American Sociological Review*, 39, 567–578.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). *Türkiye aile yapısı ileri istatistik analizi, 2018*. Ankara, Türkiye: TDV.
- Terzioğlu, G.R. (1987). *Ev idaresi ve ilkeleri*. Ankara, Türkiye: Doğu Matbaacılık.
- Tiedje, L. B., Wortman, C. B., Downey, G., Emmons, C., Biernat, M., & Lang, R. (1990). Women with multiple roles: Role-compatibility perceptions, satisfaction, and mental health, *Journal of Marriage and the Family*, 52, 63–72.
- Tol, U. U. ve Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve babalık halleri*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-III (AÇEV). İstanbul, Türkiye: Taymaz Matbaacılık.
- Tompson, H. B., & Werner, J. M. (1997). The impact of role conflict/facilitation on core and discretionary behaviors: Testing a mediated model, *Journal of Management*, 23, 583–601.
- Uzel, H. (2019). Anneler, kutsallığınızı paylaşmanızı istiyoruz. G. Türkmen (Ed.) *Sürdürülebilir iyi ebeveynlik*. (ss. 62–65). İstanbul, Türkiye: Yeni İnsan Yayınevi.
- Türkoğlu, B., Çeliköz, N. ve Uslu, M. (2013). 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların nitelikli zaman algılarına dair görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 54–71.

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).(2015). Zaman kullanım araştırması, 2014-2015. Haber Bülteni, Sayı:18627.
- Van Steenberg, E. F. (2007). *Work-family facilitation: a positive psychological perspective on role combination*. Philosophy of dissertation. Leiden University. Netherlands.
- Van Steenberg, E.F, Ellemers, N., & Moojaart, A. (2007). How work and family can facilitate each other? Distinct types of work-family facilitation and outcomes for women and men. *Journal of Occupational Health Psychology, 12*(3), 279–300.
- Wayne, J. H., Musisca, N., & Fleeson, W. (2004). Considering the role of personality in the work–family experience: Relationships of the big five to work–family conflict and facilitation. *Journal of Vocational Behavior, 64*, 108–130.
- Wayne, J. H., Grzywacz, J. G., Carlson, D. S., & Kacmar, K. M. (2007). Work-family facilitation: A theoretical explanation and model of primary antecedents and consequences. *Human Resource Management Review, 17*, 63–76.
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender and Society, 1*(2), 125151.